

PARS SECUNDA.

DE DECEM PRÆCEPTIS DECALOGI.

266. **N**omine Decalogi venit sacrum volumen, decem præcepta divina complectens, quæ habentur in Exod. cap. 20. quorum tria priora dicuntur *prime Tabula*, septem posteriora *secunda Tabula*, quatenus illa Deum, ista proximum immediate respiciunt.

267. Decem præcepta Decalogi sunt divina naturalia, adeoque observanda etiam cum periculo vitæ. *Vide num. 143. & 125.* Alia sunt negativa, quæ prohibent aliquid fieri; hæc obligant semper, & ad semper, ut: *non adorabis Deos alienos: non occides, &c.* alia positiva, quæ præcipiunt aliquid fieri; hæc obligant semper, at non ad semper, sed ad locum, & tempus, ut: *honora parentes.*

DE PRIMO PRÆCEPTO DECALOGI.
Unum Cole Deum.

CAPUT I.

DE RELIGIONE.

268. **R**eligio est virtus moralis, hominem inclinans, ut Deo debitum cultum exhibeat tanquam omnium Creatori, & Domino.

Ejus actus, tam interiores, quam exteriores, præcipui sunt: Adoratio, Sacrificium, Oratio, Juramentum, Adjuratio, & Votum.

ADORATIO

269. **E**ST actus, quo alium reveremur, ipsi nos submittendo tanquam superiori, in recognitionem suæ excellentiæ.

Est triplex: *Latria*, quæ est in Deum, ob excellentiam increatam: *Dulia*, quæ est in Sanctos, ob excellentiam creatam communem: & *Hyperdulia*, quæ est in Beatissimam Virginem, ob excellentiam creatam singularem, cæteris supereminentem.

270. Hæc triplex adoratio alia est absoluta, quæ convenit Deo, Virginii, & Sanctis per se venerabilibus. Alia respectiva, quæ convenit Cruci, Imaginibus, Vestibus, & similibus ratione carentibus, quæ non per se coluntur, sed propter alia. Unde eorum veneratio non fit in illis, sed ad prototypum referitur cuius sunt imagines, aut quod repræsentant.

271. Licetum est votis, & alio cultu, privato tamen, puta genuflexione, deosulatione, &c., & ut privati personam, venerari sepulchra servorum Dei eximie Sanctitatis, de quibus est indubitata miraculorum fama. *Gobar tom. 3. de Voto, num. 401.* quia id practicum legitur cum illis, qui postea Sancti declarati sunt.

272. At non licet cultu publico, v. gr. erectio-

ne Altaris, Sacrificio Missæ, Horis Canonicis, & thure, appendendo tabellas, lampadas, cereos accendendo, &c. vel ut personam publicam, aut nomine Communitatis; quia id prohibetur, maxime ab Urban. VIII, qui etiam in specie prohibet, *eorum imagines in Ecclesiis, aliisque locis publicis, ac etiam privatis cum Laureolis, aut radiis seu splendoribus proponi. Albergimus in Man. Qualif. cap. 30.*

273. Sacrificio Missæ Deum colunt Sacerdos, ac cæteri assidentes, & cum Sacerdote offerentes. De eo actum est fusè in tom. 3. de aliis Religionis actibus plenè agimus in hoc 1. tomo.

CAPUT II.

DE TRIBUS VIRTUTIBUS THEOLOGICIS.

FIDES,

274. **E**X Apost. ad Hebr. 11. *Est sperandum substantia rerum, argumentum non apparentium immixtum testimonio divino.*

275. Primum: fideles, postquam ad usum rationis pervenerint, sub mortali, & necessitate mediæ tenentur explicite credere quinque. 1. Deum esse. 2. Esse justum remuneratorem, dantem præmia justis, supplicia malis. 3. Mysterium Trinitatis, quod consistit in unitate naturæ diviniæ, & Trinitate personarum. 4. Mysterium Incarnationis. 5. Mysterium Redemptionis, nempe Christum esse mortuum pro nobis. Christus est verus Deus, & homo in unitate personæ Verbi Divini. Dixi: necessitate mediæ, quia sine horum actuali fide quis salvari non potest, nec ignorantia juvat. Unde homo, qui mysteria fidei necessaria necessitate mediæ ignorat, etiam si ignorantia supponatur invincibilis, absolvi non potest, nisi prius super iis erudiatur; quia caret medio necessario ad justificationem, & salutem. *Vide in pag. 5. Propos. 64. ab Innoc. XI. damn. & de Baptismo.*

276. Constat ex Apost. ad Hebr. 11. *accidentem ad Deum oportet credere, quia est, & inquirentibus se remunerator sit.* Ex Joan. 17. *Matth. 18. & ex Symb. Ath. Sed necessarium est ad æternam salutem, ut Incarnationem quoque Domini Nostri Jesu Christi fideliter credat, &c.* *Vide in pag. 4. Propos. 22. ab Innoc. XI. damn.*

277. Secundò tenentur sub mortali, necessitate tamen præcepti, explicite, crasso tamen modo, & quoad substantiam credere, & scire. 1. Articulus Symboli Apostolorum 2. Orationem Dominicam. 3. Præcepta Decalogi, & Ecclesiæ. 4. Sacramenta maxime necessaria, ut Baptisimum, Eucharistiam, & Pœnitentiam. Reliqua autem, quando volunt suscipere.

Pue-

S P E S

278. Pueri sæpè à mortali excusantur ob intelligentiæ naturalem defectum, non excusantur autem, qui eorum curam habent, si non doceant. Confessarii in primis confessionibus debent pueros super præmissis examinare, & erudire.

279. Non sufficit fides ex testimonio humano, aut simili naturali motivo, quia fides ad salutem supernaturalem necessaria, quæ est radix nostræ justificationis, & de qua ait *Apost. cit. num. 165. Sine fide impossibile est placere Deo*, est fides stricta supernaturalis innixa testimonio divino, quod solum est infallibilis veritatis. Imò meritum fidei consistit in hoc, quod independentè à naturalibus rationibus, revelata credimus, præcisè, quia Deus verax dixit. *Vide in p. 4. Propos. 4. 19. 20. 21. & 23. ab Innoc. XI. damn. & in pag. 1. Propos. 1. ab Alex. VII. damn. Vide tom. 2. à num. 281.*

280. Præceptum confessionis externæ fidei est duplex, negativum, scilicet non negandi fidem, & affirmativum confitendi ore fidem.

281. Primum obligat semper, & pro semper, ita ut per nullum signum externum liceat aliquando negare fidem, non obstante, quod interius servetur fides, etiam urgeat periculum mortis, patet ex *Matth. 10. Qui autem negaverit me coram hominibus, negabo, & ego eum coram Patre meo.*

282. Secundum non obligat pro semper. Unde oportet distinguere:

Vel enim taciturnitas est in talibus circumstantiis, ut sit signum negationis fidei, aut erubescentiæ confessionis fidei, aut cedit aliis in scandalum, quo avertantur à fide, & tunc etiam cum discrimine vitæ fidem confiteri tenentur. Quia ut ait *D. Chrysost. in cap. Nolite timere* non solum est proditor veritatis, qui mendacium loquitur, sed etiam ille, qui non liberè veritatem pronuntiat, quam libere pronuntiare oportet. Hinc si Tyrannus interrogaret te de tua fide, & seridè taceres, peccares. *Vide in pag. 4. Propos. 18. ab Innoc. XI. damn. Idem dico, si Pastor, urgente persecutione in suas oves, cum earum scandalo fugiat.*

283. Si verò taciturnitas sit in aliis circumstantiis, ut non sit signum negationis fidei, &c.; tunc non esset peccatum. Similiter tunc licitum est fugere, aut occultare fidem signis ex se indifferentibus, minime signis ad professionem falsæ fidei institutis. Constat ex *Matth. 23. Cum persequantur vos in Civitate ista, fugite in aliam, & exemplo D. Athanasii, aliorumque Sanctorum, ac ipsius D. Pauli.*

De fide, *Scotus in 3. d. 23. quest. 1. lit. G. de 25. quest. 1. lit. E. in 4. disp. 14. quest. 3. lit. E. d. 5. quest. 1. lit. C. Maltrius in Theol. Mor. disp. 10. num. 2. Diana part. 3. tract. 5. ref. 46. 48. 49. part. 5. tract. 7. ref. 34. Joan. de la Cruz pag. 9. Tamb. tom. 1. lib. 2. cap. 1. Bufemb. lib. 2. tract. 1. Cardenas disp. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 41. 42. Bonac. tom. 2. à pag. 178. Leand. tom. 6. dec. tract. 2. de Fid. Fenech. Bertaldus 1. part. dec. pun. 1. Caltrop. tom. 1. tract. 4. Plura vide in 2. tomo.*

284. **E**ST virtus supernaturalis inclinans ad amandum Deum amore concupiscentiæ, quo Deum, & divina præ omnibus aliis bonis nobis concupiscimus. Quæ concupiscentia est sancta, non est enim talis, qua fruamur utendis, & utamur fruendis, quia Deum, seu beatitudinem concupiscimus nobis, non tanquam fini, sed tanquam subiecto beatitudinis perficiendo, quod totum potest esse ordinatum ad ipsum Deum, tanquam finem. Et hoc pacto differt spes à charitate, qua, Deum amamus amore amicitiz, ut summum bonum in se.

285. Ratio est, quia Deus non solum est in se infinite bonus, sanctus, &c. sed etiam est nobis infinite suavis, delectabilis, &c. hinc *Psalm. 118. de hoc sancto mercenario affectu absque verecundia, ait: Inclinaui cor meum ad faciendas justificationes tuas propter retributionem.* *Psalm. 83. Concupiscit, & desit anima mea in atria Dñi, & August. in Man. cap. 10. Accende me Domine voluptate, & concupiscentia tua quæ sancta est, & bona.* *Scotus in 3. d. 26. quest. unic. lit. C. d. 34. quest. unic. lit. F. Maltrius in Theol. Mor. disp. 10. num. 3. Joan. de la Cruz pag. 15. Bufemb. lib. 2. tract. 2. Fenech. Caltrop. tom. 1. tract. 5.*

CHARITAS

286. **E**ST virtus supernaturalis, qua Deum diligimus propter se, & proximum propter Deum. Deum diligere tenetur supra omnia, non intensivè, sed appreciativè, seu prælativè, ita ut in casu jacturæ, Deus sit præferendus filiis, divitijs, & cæteris bonis, quia amor appreciativus est perfectior intensivo.

287. Fides, Spes, & Charitas, quantum ad præceptum negativum de non discrederendo, de non desperando, & de non odiendo obligant semper, & pro semper: non sic quoad præceptum affirmativum de eliciendo actus fidei, spei, & charitatis. Est quidem non sufficit eos elicere semel in vita; non potest autem faciliter assignari tempus sine periculo erroris, aut fovendi scrupulos. Tenetur verò eos frequenter elicere, quia hujusmodi actus virtutum Theologicarum, cum habeant pro objecto immediato Deum, ad differentiam virtutum moralium, quæ habent pro objecto proprias materias creatas honestas, maxime requiruntur ad nutriendam, & conservandam vitam spiritualem animæ; præsertim ad eos tenentur, quando urget gravis tentatio contra fidem, spem, & charitatem cum periculo labendi, tunc inquam firmari debemus per actus positivos oppositos. Tenetur actum charitatis elicere, in casibus, in quibus debemus Eucharistiam recipere, & Confessarius, non adest, & in aliis casibus, qui in peculiaribus materijs infra afferentur.

288. In hac tamen re non est scrupulose agendum; eo maxime, quia si attentè consideremus; frequenter actus formales directos fidei, spei, & amoris elicimus: quando enim Symbolum Apostolorum,

E

ora-

orationem dominicam, & familia recitamus, aut Sacramenta recipimus, & sacra adoramus, aut signo crucis signamur, actus fidei elicimus, quibus articulis illis credimus. Item quando poenitentes ad Sacramentum poenitentiae accedimus, veniam, & salutem speramus. Denique, quando divina beneficia recogitamus, ad amoris actus in Deum excitamur, & præsertim, quando mentaliter oramus, assiduos, atque fervidos amoris actus in Deum experimus. *Vide in pag. 1. Prop. 1. ab Alex. VII. & pag. 3. 4. & 5. Prop. 5. 6. 7. 17. & 65. ab Innoc. XI. damn. Maltrius cit. & Card. dis. 42. Bonac. tom. 2. pag. 164. Leand. tom. 6. dec. tract. 4. Bertaldus 1. part. dec. panth. 1. Castrop. tom. 6. tract. 6.*

CHARITAS ERGA PROXIMUM

289. **N**ON sufficienter expletur, si abstineatur ab actu odii, & erga eundem exequamur facta opera externa benevolentiae. Sicut enim certum est, nos obligari ad diligendum proximum ex Matth. 22: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum*; ita certum esse debet, nos obligari eum diligere actu interno expresso, & formali; ex illo Joannis 3: *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem*; & Matth. 22. ubi Christus loquens de præcepto charitatis, ait: *Secundum autem simile huic: diliges proximum tuum sicut te ipsum*. Ubi per *ly simili* datur intelligi, quod præceptum charitatis proximi sit non solum de opere externo, sed etiam de interno cordis affectu, ut est præceptum de diligendo Deum, volendo proximo bona, non mala; gaudendo, non triflando de bonis; displicendo, & non complacendo de malis, eique in necessitate subveniendo. *Vide in pag. 4. Prop. 10. & 11. ab Innoc. XI. damn.*
290. Proximus est omnis homo beatitudinis capax, sive fidelis, sive infidelis, sive amicus, sive inimicus.

291. Ordo in dilectione proximi servandus, quoad bona pertinentia ad naturam, & vitam corporealem est. Ut extra extremam necessitatem succurrendum sit. 1. Uxori, quia est una caro cum viro. 2. Filiis. 3. Parentibus. Et Patri præ matre. 4. Fratribus, & fororibus, deinde propinquis, & familiaribus. In extrema autem necessitate, Parentes, eo quod vitam dederint, sunt præferendi filiis.

292. In rebus pertinentibus ad civilem communicationem præferendi sunt concives, in bellicis commilitones, in spiritualibus patres, & fratres spirituales. *Barnex* tamen probabiliter tenet; parentes etiam in spiritualibus esse omnibus aliis præferendos, quia prima conjunctio carnalis est fundamentum aliarum conjunctionum. *Ita Busemb.*

293. Tenetur quis succurrere proximo in extrema necessitate spirituali constituto, etiam cum periculo propriae vitae, si sit certa spes illum juvandi; & non possit alia via juvari, nec sit periculum damni proprii spiritualis. Quia damnum spirituale proximi praevalet omni damno temporali etiam proprio, damnum verò spirituale proprium praevalet damno

spirituali alieno. Hinc teneris baptizare infantem, & absolvere peccatorem, quem scis cerò moriturum cum periculo tuae vitae, si sit certa spes illum juvandi, & tibi constet non posse alia via juvari, nec tibi imminere periculum damni proprii spiritualis.
294. In gravi necessitate tenetur tantum Parochus, cui talis cura ex officio incumbit, cui proinde non licet fugere tempore pestis, nisi substituto alio aequè idoneo.

Scotus in 3. d. 28. un. Maltrius in Theol. Mor. disp. 10. Joan. de la Cruz pag. 16. Tamb. tom. 1. lib. 5. cap. Busemb. lib. 2. tract. 3. cap. 1. & 2. Leander tom. 6. dec. tract. 4. disp. 3. Fenech. Castrop. tom. 1. tract. 6.

ODIUM

295. **E**ST duplex, videlicet, inimicitiae, quod volumus proximo malum, quatenus illi malum; & hoc est peccatum grave, vel leve, juxta gravitatem, aut levitatem materiae. Alterum est odium abominacionis, quo non personam, sed ejus malitiam, vel saltem personam tantum ut malam, aut nobis noxiam averfamur. Et hoc regulariter non est peccatum. Ita Busemb. de hoc ait Psalm. 118: *Iniquus odiosus*; est tamen grave, si averfo sit magna, & cadat non tantum in malitiam, aut qualitatem offensivam, sed in personam. Est igitur malum odium abominacionis personae, non sic odium abominacionis ejus malitiae, aut qualitatis infestae. *Vide in pag. 6. Prop. 9. ab Alex. VII. damn.*

296. Probabile est, sufficere, si in confessione dicas: *Volui grave malum proximo*, non explicando speciem mali, mortis, corporis, infamiae, aut in bonis temporalibus, cum conveniant in una ratione mali.

297. Item probabile est, quod non teneris speciem mali, aut boni explicare, in tristitia de bono alterius, in gaudio de malo, & quando desiderium est inefficax, videlicet, quando desideras, ut alius occidatur, &c: at voluntatem non habes eum occidendi, &c.

Probabilius tamen est id explicare, quia recensita mala distinguuntur specie.

298. Non peccat, qui sibi, vel alteri mortem desiderat naturalem ad gravem infirmitatem, miseriam, & vitam acerbam, &c. vitandam; quia tunc tolerabilior est mors, quam in tantis miseris vivere. Peccat autem graviter, si ob leves molestias mortem exoptat: à mortali excusari saepe solent ratione primi motus, aut ex defectu advertentiae, malitiae gravis, vel ex defectu deliberationis, mulieres.

299. Non peccat, qui desiderat mortem naturalem proximo ingens malum inferenti, ut si desideres latroni, aut tyranno mortem. Si desideres infirmitatem peccatoris, ut convertatur. Si tristeris de bono proximi, in quantum id in aliorum damnum redundat, quatenus est eo abusurum, v. gr. si tristeris, assumptum esse in Judicem hominem injustum, &c. quia hi actus non habeat pro objecto malum proximi,

sed

sed bonum honestum aliorum, nempe publicae quietis, cessationem iniquitatum, injustitiarum, gravium offensionum, &c.

300. In nullo autem ex his casibus licet privata autoritate proximum occidere, quia plus requiritur ad mortem, & malum inferendam, quam ad desiderandum, ut cum de homicidio. Similiter nunquam licet desiderare alteri mortem ab alio injustè infligendam, quia est actus de objecto malo. *Vide verb. Homicidium alterius de Tyranno.*

301. Imò secluso casu ingentis damni impendendi, non licet malum, aut mortem naturalem alteri desiderare, aut de eo gaudere, vel de bono triftari, v. gr. quia exinde temporale bonum nobis advenit, aut hereditas, quia hoc est leve, imò iniquum motivum ad malum grave alteri cupiendum. Tum quia hereditas, vivente domino, est tibi indubitata; adeoque, vivente domino, iniquum est ei desiderare malum, nempe mortem ob bonum tunc tibi indubitum. Multo magis iniquum est eam desiderare Patri, à quo post Deum vitam accepisti. *Vide in pag. 4. Prop. 13. 14. & 15. ab Innoc. XI. damn. Scotus in 3. d. 30. quest. unic. lit. A. Maltrius in Theol. Mor. disp. 10. num. 97. Busemb. cit. Cardenas disp. 11. Bonacina tom. 2. pag. 207. Bertald. 5. p. dec. pun. 1. Castrop. tom. 1. tract. 6.*

CHARITAS ERGA INIMICUM

302. **E**X præcepto obligat, ut quilibet homo privatus communia charitatis signa, & beneficia exhibeat, speciali verò solum ex consilio, nisi aliunde obligatio oriatur, v. gr. ratione scandalii.
303. Hinc non potes sine mortali, à communibus orationibus, aut à sacrificio inimicum excludere. Nec si tui vicinia elemosynam elargiaris, potes inimicum excludere; quia licet liberè des, supposito tamen, quod des, inimicum excludere est odii signum.

304. Regulariter non tenetur quis salutare, aut alloqui inimicum; quia salutare, & allocutio sunt actus liberi inter aequales; unde eos omittere non est per se signum odii. Inter inaequales eos omittere est signum inurbanitatis in inferiore; imò si inaequalitas sit insignis, ut inter superiorem, & subditum, &c. salutationem omittere est signum contemptus.

305. Dixi *regulariter*, quia aliquando ratione aliqujus circumstantiae adjunctae eos omittere est mortale. 1. Si cedat in scandalum, & signum odii interni, ut esset, si pluribus simul tibi occurrentibus, ceteros salutes, & inimicum excludas. 2. Si allocutio non est debita, sed tu pravaides, quod ex tua allocutione, aut salutatione inimicus odium deponet, tunc mortaliter peccas, si sine magna animi difficultate potes: hoc addidi, quia charitas non obligat cum magno incommodo.

306. Possunt tamen isti aliquando excusari à mortali, si alii, qui videbant, eos prius ad invicem salutari; & modo vident non salutari, sciant causam rixae fuisse levem, & rixam levem.

307. Quando collocutio est debita, debet prius incipere lædens, inferior, qui prius offendit, qui excitavit, qui gravior offendit, licet fuerit posterior. Si injuria sit aequales, aut non sit major ratio, cur incipiat prius unus, quam alter, utriusque incumbit cura occasione capiendi, & ille, qui prius occasio occurrit, incipere debet, sicut inter aequales unus prius salutandi incumbit illi, qui coram alio pertransit.

308. Non teneris salutare inimicum, si sis moraliter certus, eum non resalutatum; quia tunc esset periculum, ut tu graviter contra illum inveheres. Similiter, si praverideres, inimicum exinde evasurum audaciorerem, & magis tibi infestum: aut si inde notabile damnum esset tibi secuturum.

309. Si inimicum graviter tibi offensum tibi salutantem non resalutes, peccas mortaliter, quia est signum odii; à mortali excusaris, si circumstantiae sint tales, ut omisio resalutationis judicio prudenti non sit signum odii: v. gr. si salutans sit valde inferior. Si salutatus simulet se distractum, ut verè appareat non advertisse. Si injuria sit gravis, & recens, & salutatus sit timorata conscientia, ut omisio resalutationis attribuat fragilitati conditionis humanae, quae non patitur tam subito resalutare offensorem. Sic Matrona nobilis, si non resalutet more patriae occisorem sui filii, in hac enim, cum vindictam de injuria non sumat, omisio resalutationis non est signum odii, sed sensus solvi doloris, vel muliebris fastus. Ita Tamb. adde, jure mulieres vitare occisoris aspectum, non ratione odii, sed ne dolorem renovent, cum memoria occisi filii.

310. Concluditur, tunc te teneri ad præfata specialia signa, quando circumstantiae sunt tales, ut eorum omisio sit signum odii interni, secus, quando non.

311. Aliquando poteris scandalum vitare, si inter familiares societates eorum, qui possent scandalum pati, protuleris, te ex toto corde personam talem diligere, à signis verò specialibus te abstinere minimè ex odio, sed ex justa consideratione, quia tibi grata non est societas ejus.

312. Dixi in principio: *Quilibet homo privatus*. Quia persona publica, nempe Prælatus, Superior, Princeps, regulariter potest, imò debet subditio deficienti signa nedom specialia, verum etiam communia denegare, atque etiam asperum, & austerum vultum ostendere, quia hoc non est signum odii, sed medicina, ut subditus se emendet, qui saepe in pejora prolaberetur, si post defectum, superiorem scientem, adhibet hilarem, atque beneficium experiretur.

313. Offensus potest offensorem accusare, nec tenetur postea ei facere juridicè remissionem, id enim est consilium, non præceptum. Ratio est, quia non peccat; si id faciat, non volens poenam, ut malum, & molestum ipsi offensori; quia hoc est odium mortale, sed volens satisfactionem offensae, quae per

